

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Розглянуто інвестиційний клімат України; чинники, що перешкоджають отриманню необхідних обсягів інвестиційних ресурсів; надано пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату України.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, конкурентоспроможність.

Вступ. На сучасному етапі розвитку національної економіки при різноманітті складних кризових економічних процесів і взаємовідносин між підприємствами, фінансовими інститутами, державами на внутрішньому і зовнішньому ринках гострою проблемою є ефективне інвестування капіталу з метою його збільшення. Саме від рівня інвестицій залежить процес економічного зростання, тому що вони є невід'ємною умовою структурних зрушень у народному господарстві, технічного прогресу, підвищення показників господарської діяльності суб'єктів господарювання та виходу держави з економічної кризи.

Забезпечення надходжень коштів із внутрішніх, а також зовнішніх джерел, можливо завдяки створенню сприятливого інвестиційного клімату в країні. Залучення іноземних інвестицій для потреб національної економіки стає індикатором міжнародної привабливості країни, показником якості інвестиційного середовища для інвесторів та конкурентоспроможності економіки країни на міжнародному ринку капіталів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблеми займалися багато вчених та науковців: А.П. Гайдуцький, А.П. Іванов, Б.В. Погрішук, Д.А. Епштайн, Д.А. Харрісон, Дж.Б. Томпсон, К.Е. Мейер, О.В. Носова; питання залучення іноземних інвестицій та створення сприятливого інвестиційного клімату України розглядали такі вчені, як: А.С. Музиченко, А.В. Філіпенко, В.М. Комаров, В.С. Лановий, І.О. Бланк, М.В. Мельник, М.Б. Дацишин, Б.В. Гунський, С.О. Гуткевич тощо.

Метою статті є розкриття поняття «інвестиційний клімат», визначення сучасного стану інвестиційного клімату в Україні та з'ясування можливих напрямків його покращення.

Результати дослідження. Термін «інвестиції» прийшов в українську економіку в період її переходу від адміністративних до ринкових відносин. Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [7].

Капітальні інвестиції в економіку України за 2011 р. становили 259,93 млрд.грн. [3]. Таким чином, у порівнянні з аналогічним періодом 2010 р., вони зросли на 37,4%. Розмір інвестицій в основний капітал показав зростання на 22,4% - до 209,13 млрд.грн. Найбільше інвестицій в основний капітал було освоєно в промисловості – 86,31 млрд.грн (36,2% від загального обсягу).

Основним джерелом фінансування стали власні кошти підприємств і організацій – 152,28 млрд.грн. (58,6%). Кредити банків склали 42,32 млрд.грн (16,3%), кошти державного бюджету – 18,39 млрд.грн. По регіонах найбільше освоєно капітальних

інвестицій в Києві – 47,17 млрд.грн. (18,2% від загального обсягу), Донецькій області – 27,34 млрд.грн. (10,5%) і Дніпропетровській області – 22,26 млрд. грн. (8,6%) [3].

Але все ж розмір капітальних інвестицій України є незадовільним, тому країні необхідно залучати іноземні інвестиції. За даними Державної служби статистики у січні-червні 2012 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3,64 млрд.дол. США прямих інвестицій. Станом на 1 липня 2012 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну (кумулятивно), склав 52,4 млрд.дол. США, що в розрахунку на одну особу становить понад 1 тис.дол. США, в той час як в розвинених країнах цей показник становить в Бельгії — 18,5 тис.дол.; в Швейцарії — 15,2 тис.дол.; в Нідерландах — 14,2 тис. дол. У США ж вартість прямих іноземних інвестицій на душу населення становить 12 тис. дол. [3].

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Швеція, Швейцарія та Сполучені Штати Америки.

Сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових і географічних чинників, наявних у тій чи іншій країні, що визначають ступінь ризику капіталовкладень і можливість їх ефективного використання та залучають або відштовхують інвесторів, прийнято називати інвестиційним кліматом (рис.1) .

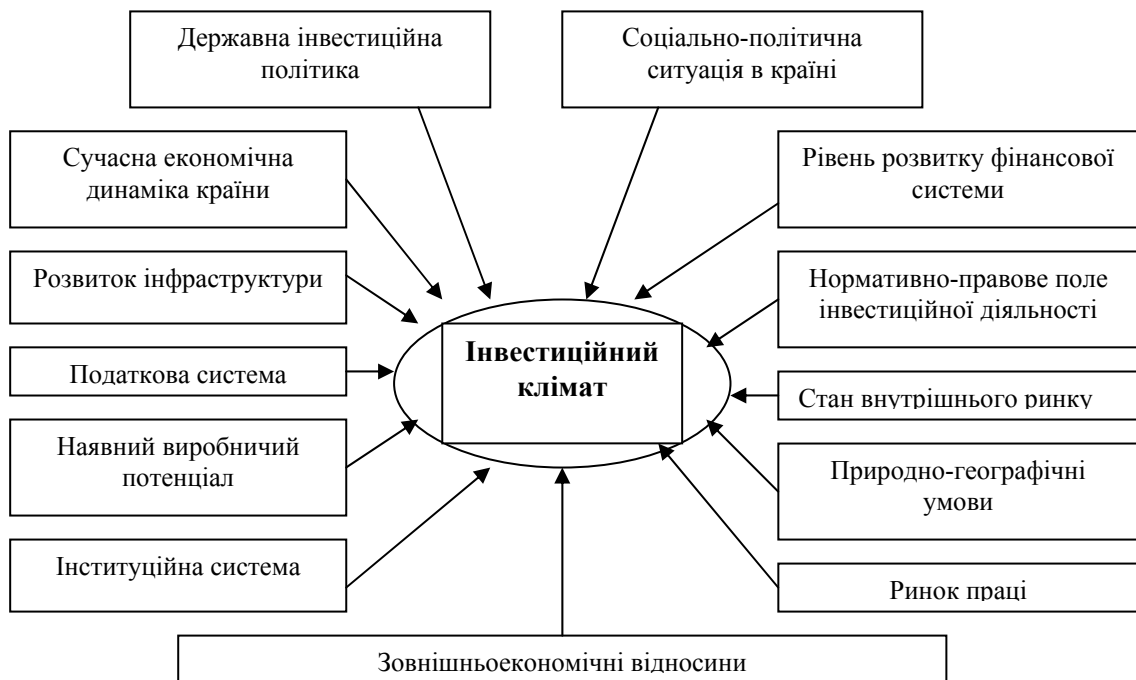

Рис.1 - Чинники, що впливають на формування інвестиційного клімату

Для України інвестиційний клімат є одним із основних факторів забезпечення її сталого розвитку, що означає перехід усього господарства країни на режим стабільного соціально-економічного розвитку.

Потенційно наша країна, володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим промисловим і сільськогосподарським потенціалом, багатими та різноманітними

природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, може стати одним із провідних європейських реципієнтів інвестицій. Це можливо завдяки успадкуванню потужної інфраструктури виводу добутої сировини, металів, хімічних добрив та зернових на світові ринки (нафто- і газопроводи, портове господарство, залізниця тощо). Водночас в країні поки що невисока, порівняно з розвиненими країнами, частка оплати праці у ВВП. Отже Україна здатна абсорбувати додатковий капітал, маючи, по-перше, людські ресурси (трудові, управлінські, адміністративні), що володіють навичками, необхідними для перетворення інвестиційних засобів (заощаджень) у реальні інвестиції, по-друге – ефективний платоспроможний попит на продукцію, вироблену в результаті інвестицій.

Характеризуючи сучасний стан інвестиційної активності в Україні, можна зазначити, що на даний момент наша держава не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та створенні сприятливого інвестиційного клімату. Про це свідчать рейтинги інвестиційної привабливості, які базуються на макроекономічних показниках та статистичних даних.

Так у 2011 році за підсумками рейтингу Doing Business, який присвячений діяльності національних малих та середніх підприємств та оцінці нормативних актів, що регулюють їхню діяльність впродовж всього життєвого циклу, серед 183 країн світу Україна посіла 149 місце, а в 2012 році – 152 місце. Причиною цього стало зниження рейтингів України за категоріями «реєстрація власності», «кредитування», «захист інвесторів» та «міжнародна торгівля». Натомість, у порівнянні з 2011 роком країні вдалось зайняти більш високі позиції за показниками «реєстрація підприємств», «отримання дозволів на будівництво» та «вирішення неплатоспроможності». Рейтинги України за «підключенням до системи енергопостачання», «сплатою податків» та «забезпеченням виконання контрактів» залишились без змін (табл.1) [4].

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика показників України (Doing Business)

Рейтинг за категоріями	2012 рік	2011 рік	Зміна рейтингу
Реєстрація підприємств	112	118	+6
Отримання дозволів на будівництво	180	182	+2
Підключення до системи енергопостачання	169	169	Без змін
Реєстрація власності	166	165	-1
Доступ до кредитів (кредитування)	24	21	-3
Захист прав інвесторів	111	108	-3
Система оподаткування	181	181	Без змін
Міжнародна торгівля	140	136	-4
Забезпечення виконання контрактів	44	44	Без змін
Вирішення неплатоспроможності	156	158	+2

Крім рейтингу Doing Business ряд міжнародних організацій теж проводять оцінку економічного та соціального розвитку країн. У табл. 2 наведемо перелік таких організацій і місце, яке посідає Україна, у відповідних рейтингах [4].

Таблиця 2 - Рейтинг України у 2012 році за оцінками міжнародних організацій

Організація	Основний рейтинг (індекс)	Місце України
Світовий банк	Рейтинг ведення бізнесу	152 зі 183
Всесвітній економічний форум у Давосі	Індекс конкурентоспроможності економічного зростання	82 зі 142
	Індекс залучення країн у міжнародну торгівлю	71 зі 121
Програма розвитку людства ООН	Індекс людського розвитку	69 зі 169
Конференція ООН з торгівлі й розвитку ЮНКТАД	Індекс торгівлі і розвитку	37 зі 123
Аудиторська фірма PricewaterhouseCoopers	Рейтинг країн за рівнем складності податкової системи	177 зі 178
Центр антикорупційних досліджень Transparency International	Індекс сприйняття корупції	152 зі 182
Міжнародний валютний фонд	Макроекономічні індикатори	-
ЮНЕСКО	Індекс витрат на дослідження та розвиток	-
Європейський банк реконструкції та розвитку	Макроекономічні індикатори	-

Існує значна кількість чинників, які негативно впливають на інвестиційний клімат в державі та перешкоджають отриманню необхідних обсягів інвестиційних ресурсів для стабілізації соціально-економічного розвитку країни, зокрема:

- політична нестабільність у продовж останніх років, яка пов'язана з виборами та зміною влади;
- недосконале і часто змінюване законодавство, неврегульованість питань захисту прав власності інвесторів, недосконала система розгляду справ у господарських судах і несвоєчасне виконання їх рішень, відсутність дієвого механізму правового захисту інвесторів від боржників і не добросовісних партнерів;
- зниження для громадян цінності грошових доходів у вигляді дивідендів і відсотків через інфляцію, внаслідок чого на руках у населення зберігається більше 60 млрд. дол.;
- низький рівень місткості ринку, порівняно із країнами Західної Європи, у зв'язку з низькою заробітною платою [11];
- відсутність належних і дієвих заходів боротьби з корупцією в органах державної влади [1];
- нестабільність роботи фінансової системи країни, відсутність розвинутої системи страхування інвестицій, нерозвиненість фондового ринку, що є однією з причин повільного розвитку венчурного бізнесу в Україні [8];
- слабка розвиненість транспортної та інформаційної інфраструктури (особливо у сільській місцевості);
- неготовність багатьох підприємств України до залучення іноземних інвестицій через незадовільну організацію праці, низький рівень маркетингу, відсутність достатньої практики проектного фінансування [9];

- відсутність системи моніторингу інвестиційного клімату в державі [2]. Крім того, додатковими джерелами ризику для стратегічних інвесторів є також:
- система оподаткування: складність і довготривалість процедури реєстрації підприємств, значний податковий тиск на об'єкти підприємництва та несвоєчасність відшкодування сум задекларованого податку на додану вартість [5];
- митні бар'єри: високі ставки мита на ввезення при надходженні іноземних інвестицій в Україну, непорозуміння з митними органами при визначенні митної вартості товарів, способу нарахування мита та акцизного податку;
- невідповідність податкової та бухгалтерської систем міжнародним стандартам породжує велику кількість непорозумінь іноземних інвесторів з українськими партнерами в процесі їх спільної діяльності;
- недотримання вимог міжнародних стандартів GIPS (the Global Investment Performance Standards) щодо надання звітності за підсумками інвестиційної діяльності [6];
- відсутність чітких прозорих правил гри в інвестиційній сфері, що зокрема стосується угоди з Кіпром, який є фактично офшорною зоною для українського й російського капіталу [5].

Враховуючи ці фактори та усвідомлюючи важливість поліпшення інвестиційного клімату в Україні, головним завданням на короткострокову перспективу є підготовка необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату, формування основи збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів :

- 1) лібералізація підприємницької діяльності. Повинна бути сформована схема з виявлення та швидкого усунення бар'єрів для створення, ведення і закриття бізнесу;
- 2) стабільність і передбачуваність правового поля. Необхідно погодити існуючі, розробити та прийняти нові закони, що встановлюють єдині правила гри для компаній усіх форм власності;
- 3) корпоративне і державне управління. Заходи з реформування державного апарату повинні привести до перегляду ролі чиновників у регулюванні приватного сектора. Необхідно створити таку систему взаємовідносин між державою та бізнесом, яка мінімізувала б можливості для корупції на всіх рівнях;
- 4) лібералізація зовнішньої торгівлі та руху іноземного капіталу. Цей інвестиційний фактор містить у собі комплекс заходів щодо стимулювання вільного переміщення товарів, послуг і капіталів між державами.

Першочерговому врегулюванню підлягають такі сфери:

- митна і транспортна політика, в тому числі боротьба з контрабандою, створення уніфікованої митної практики в різних областях країни;
  - сертифікація, включаючи спрощення сповільненої та непрозорої процедури отримання сертифікатів на імпортовані товари, взаємне визнання сертифікатів якості продукції та міжнародної організації стандартів ISO;
  - страховий ринок, що передбачає вдосконалення законів українського страхового ринку у відповідності до європейських і світових стандартів;
  - ринок праці, який відчуває брак професіоналів, особливо в державному секторі.
- 5) розвиток фінансового сектора:
    - зняття обмежень на відсоткові ставки за банківськими кредитами;
    - скасування програм пільгового надання кредитів, введених урядом;

- розширення автономії Національного банку України. Його основною метою має бути підтримка внутрішньої та зовнішньої стабільності, без урахування політичних міркувань;
- оздоровлення банківського сектора шляхом удосконалення контролю за банківською діяльністю для підвищення довіри інвесторів до українських банків;
- посилення кадрів комісій з цінних паперів і бірж;
- заохочення конкуренції у фінансовому секторі шляхом розширення діяльності іноземних банків і інших фінансових організацій в Україні.

З розглянутими факторами прямо пов'язані питання адміністрування податків. Найбільшою проблемою для інвесторів, яку необхідно вирішити найближчим часом, є сплата та повернення ПДВ.

6) зниження рівня корупції. Необхідно створити таку систему відносин органів влади і бізнесу, яка мінімізує можливості зловживання державних чиновників, забезпечить послідовність у виконанні прийнятих законів і постанов, полегшить отримання дозволів, ліцензій і санкцій;

7) зниження політичного ризику. Необхідно прийняти закони, що гарантують неможливість довільного відчуження приватної власності, включаючи «повільну експропріацію»; зробити діяльність податкових інспекторів і місцевих адміністрацій підконтрольною центральній адміністрації;

8) імідж і програми просування країни. Необхідно сформулювати і широко висвітлювати державну політику та готовність уряду здійснювати радикальні заходи, орієнтовані на ринкову економіку;

9) формування інвестиційних стимулів. Мета дій у цьому напрямку - створення інвестиційних стимулів, аналогічних стимулам торгових партнерів країни.

Відповідно до Проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки» виділяють такі завдання щодо покращення інвестиційного клімату України [12]:

1) створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, стимулювання залучення приватних інвестицій, удосконалення законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, зняття перешкод в інвестуванні;

2) розбудова системи державного інвестування;

3) розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;

4) забезпечення розвитку ринку цінних паперів;

5) забезпечення підвищення ефективності та посилення прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства (концесії, спільна діяльність, угоди про розподіл продукції тощо);

6) налагодження на державних підприємствах внутрішньогосподарських відносин, які сприятимуть створенню різноманітних організаційних форм господарювання ринкового типу та залученню недержавних інвестицій.

Отже, можемо сказати, що перераховані заходи хоч і не вирішують усіх проблем по залученню інвестицій в економіку країни, але їх можна розглядати як основні напрями в сфері вдосконалення інвестиційного процесу.

Висновки: Не дивлячись на зростання обсягу капітальних інвестицій в економіку України в 2011 році, їх розмір ще недостатній для забезпечення сталого розвитку. А тому перед державою стає завдання залучення іноземних інвестицій. Це можливо завдяки створенню сприятливого інвестиційного клімату.

Рейтинги міжнародних організацій свідчать про низький рівень інвестиційної привабливості країни в теперішній час. Причиною такого стану є значна кількість чинників: політична нестабільність, корупція, нерозвиненість фондового ринку тощо.

Джерелами ризику для стратегічних інвесторів є система оподаткування, митні бар'єри, невідповідність податкової та бухгалтерської систем міжнародним стандартам, відсутність чітких прозорих правил гри в інвестиційній сфері. Це потребує розробки відповідної правової, організаційної бази та врегулювання певних сфер діяльності з метою активізації інвестицій.

Список літератури

1. Антикорупційна стратегія України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sebweb.at.ua/Statyi/st.12antikorupcijnna_strategija.doc.
2. Гузенко О.П. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64206.doc.htm
3. Державний комітет статистики України. Держкомстат. Госкомстат України. Ukraine statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Економічні новини. Останні новини дня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svit24.net/economic?start=132/>
5. Економічна та соціальна політика // Національна безпека і оборона. – 2011. - №3. – С. 22-44.
6. Жураховська Л.В. Використання GIPS для оцінки результатів інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/rzp/024.htm.
7. Іваноньків О.О. Політика держави щодо інвестиційної діяльності в Україні та перспективи прямого іноземного інвестування / Економіка та управління національним господарством. – 2007. – № 11. – С. 12–17.
8. Івахненко І. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан та можливості її активізації/ Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №2. – С. 7-9.
9. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/6/9.pdf>
10. Олександренко І.В. Особливості іноземного інвестування в Україні / Держава та регіони. – 2008. – № 5. – С. 43–47.
11. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом – К.:Лібра, 2002. - 471с.
12. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>

Перспективные направления улучшения инвестиционного климата в Украине.

Тюлькина Е. А., Заволока М. Н.

Рассмотрен инвестиционный климат Украины; факторы препятствующие получению необходимых объёмов инвестиционных ресурсов; даны предложения по улучшению инвестиционного климата Украины.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, иностранные инвестиции, конкурентоспособность.

The perspective directions for improving the investment climate in Ukraine.

Tiulkina E. A., Zavaloka M. N.

The investment climate of Ukraine is considered in the article; obstacles to obtaining the necessary volume of investment resources; suggests ways of improving the investment climate in Ukraine.

Keywords: investment, investment climate, foreign investment, competitiveness.